

2. Крайнюк В.М. Психологія стресостійкості особистості: дис. ... д-ра психол. наук. Київ, 2009. 513 с.
3. Лебідь Н. Стресостійкість як особистісна властивість керівників-лідерів закладів середньої освіти: навчальний посібник. Київ: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016. 36 с.
4. Стуліка О.Б., Бабкіна А.П. Психологічні механізми особистісного реагування в ситуації невизначеності. Молодий вчений, № 3 (91). 2021. С. 193–198.
5. Тептюк Ю. Психологічні умови розвитку стресостійкості особистості у дорослому віці. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки. 2018. Вип. 1. С. 44-47.
6. Ткачишина О.Р. Формування конструктивної поведінки особистості в умовах невизначеності. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія. Соціальна психологія; психологія соціальної роботи. Том 33 (72) № 2, 2022. С. 123-127.
7. Maddi, S. R., & Khoshaba, D. M. (2014). Hardiness and Health: A Review of the Literature. *Journal of Personality Assessment*, 96(3), С. 287–296.

Павло Блозва

кандидат психологічних наук, викладач,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна

blozva.pavlo@tnpu.edu.ua

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ РЕСУРС ВІДНОВЛЕННЯ ГРОМАДИ ВІД НАСЛІДКІВ ВІЙНИ

Психологічний зміст соціального капіталу дістав відображення в працях
П. Бурд'є, Дж. Коулмана, Р. Патнема [1-3]

Від першої згадки [4] еволюція цього терміну пройшла через економічні дисципліни, де його розглядають крізь призму накопичення ресурсів окремої особи [5, 6] або спільноти [7], до соціальних, у яких визначають його роль у побудові громадянського суспільства [8, 9]. Далі цей концепт перейшов у психологічний дискурс, де набув ознак психологічних ресурсів [10, 11], джерела побудови соціальних норм і довіри [12], потенціалу ефективної комунікації [13].

Теоретичний аналіз та узагальнення досліджень дає змогу визначити, що соціальний капітал як психологічний ресурс – це накопичені можливості середовища міжособової взаємодії, використовуючи які людина може досягнути власних цілей і/або сприяти досягненню намірів групи, до якої належить. Виділено п'ять компонентів соціального капіталу як психологічного ресурсу: ефективність соціальної взаємодії, ідентифікація з групою, соціальна згуртованість, міжособова довіра, готовність до взаємодопомоги [14].

В цьому ж руслі видається доцільним згадати дослідження закритих груп [15], де автори вказують на те, що в межах такої соціальної спільноти домінує моноструктурування, що породжує жорстке розділення на «своїх» і «чужих», це веде до поляризації і фактичного розриву міжгрупових взаємин. В подібному ключі будує свої погляди й К. Поппер. Він описує феномен закритого суспільства – типу спільноти, що характеризується статичною соціальною структурою, обмеженою мобільністю, нездатністю до інновацій, традиціоналізмом, догматичною авторитарною ідеологією. Таке суспільство вченими також визначалася через «особистісну недостатність» («звичайна людина» не може приймати рішення і проявляти суб'єктність) і жорстку ієрархічну організацію соціуму. Такий тип соціального капіталу можна назвати «стягуючим» («закритим») соціальним капіталом [16].

Протилежне за своєю суттю і результативністю роботи спільноту, на нашу думку, найкраще описав К. Поппер, увівши термін «відкрите суспільство» визначає як тип спільноти з динамічною соціальною структурою, високою мобільністю, здатністю до інновацій, критицизмом, індивідуалізмом і демократичною плюралістичною ідеологією. Вчений вказує на

оберненопропорційну залежність між проявом індивідуалізму та плюралізму думок, ефективної соціальної взаємодії тощо й жорсткою соціальною ієрархією. Вчені у таких спільнотах вказують на наявність «відкритого» (об'єднуючого) соціального капіталу. Для нього характерні високий рівень міжособистісної взаємодії, високий рівень довіри та толерантності, поділяння всіма членами спільноти подібних норм і цінностей [16].

Відтак, варто означити як кожен із компонентів соціального капіталу як психологічного ресурсу може проявлятися крізь призму психологічної стійкості. Підсумування цього наведено в Таблиці 1.

Таблиця 1

Роль соціального капіталу в психологічній стійкості

Спільноти	Компоненти соціального капіталу як психологічного ресурсу	Ключові висновки
Сьєрра-Леоне	міжособова довіра	Зусилля з примирення збільшили соціальний капітал, але погіршили психологічне здоров'я
Південний Судан	ефективність соціальної взаємодії, соціальна згуртованість	Ділення історіями посилила довіру та соціальну згуртованість, сприяючи колективній стійкості
Шрі-Ланка	ідентифікація з групою	Соціальна підтримка сім'ї та громади пом'якшила травми, пов'язані з війною
Непал	готовність до взаємодопомоги	Стягуючий та зв'язуючий соціальний капітал дозволили виконувати колективні дії, які сприяли відновленню
Північний Іран	готовність до взаємодопомоги	Зв'язуючий соціальний капітал значно підвищив стійкість громади
Індонезія	готовність до взаємодопомоги	Сусідські, жіночі та політичні мережі будували повсякденну стійкість

У післявоєнній Північній Шрі-Ланці виснаження соціального капіталу, особливо довіри, було визначено як значний бар'єр для реабілітації та відновлення громади [17]. У Румунії громади з сильними соціальними мережами

сприймалися як більш стійкі, оскільки жителі надавали допомогу та емоційну підтримку тим, з ким вони мали емоційні зв'язки, таким як сім'я та сусіди [18].

Соціальний капітал сприяє колективним діям, що має важливе значення для стійкості громади. У селі Понгток, Індонезія, соціальний капітал суттєво вплинув на колективні дії, маючи 99% вплив на суспільство та зусилля уряду щодо відновлення стихій. У Гілі Травангані, Індонезія, соціальний капітал дозволив колективним діям, які забезпечували самоорганізовані ресурси після землетрусу, підкреслюючи важливість залучення громади до зміцнення стійкості [19].

Культурні практики та відновлення ідентичності громади є життєво важливими для відновлення соціального капіталу та стійкості. В Іраку процес розмінування не тільки усунув фізичні небезпеки, але й допоміг відновити ідентичність та надію громади, сприяючи колективній стійкості [20].

У Північній Шрі-Ланці культурні та традиційні вірування, практики та ритуали були захисними факторами, які підтримували стійкість громади, відновлюючи процеси громади та зміцнюючи соціальні зв'язки [21].

Ефективна комунікація та соціальне навчання - це механізми, за допомогою яких соціальний капітал підвищує стійкість громади. Систематичний огляд визначив інформаційну комунікацію та соціальне навчання як критичні механізми сприяння стійкості громади до катастроф [22]. У умовах постконфлікту просування соціального капіталу за допомогою програм соціотерапії на основі громад може покращити соціальне навчання та покращити результати психічного здоров'я, додатково підтримуючи стійкість громади [23].

Хоча соціальний капітал є потужним ресурсом для побудови громадянської ідентичності під час війни, важливо визнати його потенційні недоліки. Соціальний капітал іноді може мати виключний ефект, посилюючи існуючі соціальні розриви та перешкоджаючи більш широкій суспільній згуртованості. Крім того, просування соціального капіталу має бути специфічним для контексту, оскільки його ефективність може змінюватися залежно від культурних та суспільних факторів [24].

Розуміння цих нюансів має важливе значення для ефективного використання соціального капіталу в умовах конфлікту та постконфлікту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bourdieu P. The three forms of theoretical knowledge. *Social Science Information*. 1973. Вип. 12, №. 1. С. 53–80. URL: <https://doi.org/10.1177/053901847301200103> (дата доступу: 12.04.2025).
2. Coleman J. S. The Rational Reconstruction of Society: 1992 Presidential Address. *American Sociological Review*. 1993. Т. 58, № 1. С. 1. URL: <https://doi.org/10.2307/2096213> (дата звернення: 12.05.2025).
3. Putnam R. Bowling Alone The Collapse and Revival of American Community / Robert Putnam. – Simon & Schuster, 2001. 544 с.
4. Hanifan L. J. The Rural School Community Centre. *Annals of the American Academy of Political and Social Sciences*, Вип. 67. 1916. С. 130-38
5. Becker G. Human capital revisited. *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education* (3rd Edition). The University of Chicago Press. 1994. С. 15-28.
6. Araujo L., Easton G. A Relation Resource Perspective on Social Capital. *Corporate Social Capital and Liability* – Kluwer Academic Publishers. 1999. С. 68 -87
7. Лесечко М.Д. Соціальний капітал: теорія і практика : [монографія] / М.Д. Лесечко, О.Г. Сидорчук. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2010. 220 с.
8. Колодій А. Сутність громадянського суспільства і механізми його впливу на політику. Доповідь на заключній регіональній конференції проекту «Чемпіони громадянського суспільства». Львів, 8 лютого 2003 р.
9. Захарченко О. В. Соціальний капітал як чинник взаємодії громадянського суспільства та місцевого самоврядування. *Наукові записки НаУКМА*. – 2005. – Т. 45 : Політичні науки. – С. 32-38.
10. Bandura A. Self-efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist*. 1982. Вип. 37. С. 122–147.

11. Hobfoll, S.E., Nadler, A., Leiberman, J. Satisfaction with social support during crisis: Intimacy and self esteem as critical determinants. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1986. Вип. 51. С. 296–304
12. Cook K. Networks, norms, and trust: The social psychology of social capital. *Social Psychology Quarterly*. 2005. Вип. 68(1) С. 4-14.
13. Perkins D. D. Community psychology perspectives on social capital theory and community development practice. *Community Development*. 2002. Вип. 33(1). С. 33-52.
14. Блозва П. І. Соціальний капітал як психологічний ресурс: теоретичне означення поняття. *Проблеми політичної психології* : зб. статей / Асоц. політ. психологів України, Ін-т соц. та політ. психології. К. : Міленіум, 2016. Вип. 3 (17). С. 59 – 72
15. Golembiewski R. T., Olson M. The Logic of Collective Action. *American Sociological Review*. 1966. Т. 31, № 1. С. 117. URL: <https://doi.org/10.2307/2091298> (дата звернення: 12.04.2025).
16. Meisel J. H., Popper K. R. The Open Society and Its Enemies. *The Western Political Quarterly*. 1951. Т. 4, № 3. С. 498. URL: <https://doi.org/10.2307/442861> (дата звернення: 12.04.2025).
17. Koroma A. Lost Voices, Fragile Warriors: Social Capital, Reconciliation and the Reintegration of Former Combatants in Sierra Leone : PhD thesis. Westminster, 2018. 245 с. URL: <https://doi.org/10.34737/qq4x2> (дата звернення: 12.04.2025).
18. Năforniță R. Conferința națională „Devianță și criminalitate. Evoluție. Tendințe. Perspective. DECRET – 2018”, Bacău, 22-23 noiembrie 2018. *Sociologie Romaneasca*. 2019. Т. 17, № 1. С. 142–143. URL: <https://doi.org/10.33788/sr.17.10> (дата звернення: 12.04.2025).
19. N. High Diversity of Mangrove Ecosystem on the North Coast of Bangkalan, East Java, Indonesia. *Egyptian Journal of Aquatic Biology and Fisheries*. 2024. Т. 28, № 4. С. 2131–2146. URL: <https://doi.org/10.21608/ejabf.2024.375983> (дата звернення: 12.04.2025).

20. Durham J., White R. Collective resilience following mine clearance in Kurdish Iraq. *International Journal of Disaster Resilience in the Built Environment*. 2015. Т. 6, № 2. С. 156–167. URL: <https://doi.org/10.1108/ijdrbe-01-2014-0007> (дата звернення: 12.04.2025).
21. Somasundaram D., Sivayokan S. Rebuilding community resilience in a post-war context: developing insight and recommendations - a qualitative study in Northern Sri Lanka. *International Journal of Mental Health Systems*. 2013. Т. 7, № 1. URL: <https://doi.org/10.1186/1752-4458-7-3> (дата звернення: 12.04.2025).
22. How does social capital facilitate community disaster resilience? A systematic review / G. Zhao та ін. *Frontiers in Environmental Science*. 2025. Т. 12. URL: <https://doi.org/10.3389/fenvs.2024.1496813> (дата звернення: 12.04.2025).
23. Noel P., Cork C., White R. G. Social Capital and Mental Health in Post-Disaster/Conflict Contexts: *A Systematic Review. Disaster Medicine and Public Health Preparedness*. 2018. Т. 12, № 6. С. 791–802. URL: <https://doi.org/10.1017/dmp.2017.147> (дата звернення: 12.04.2025).
24. Eklinder-Frick J., Eriksson L., Hallén L. Social capital, individuality and identity. 31st IMP Conference : Матеріали міжнар. конф., м. Kolding, 27 серп. 2015 р. Denmark, 2015. URL: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:820088/FULLTEXT01.pdf> (дата звернення: 12.04.2025).